

person foruden et ekstra fællesrum, mindst et toilet uden for baderummet samt køkken og bad. Der må endvidere kræves god lydisolering, gode ventilationsmuligheder, god akustik og fremtidssikrede el-installationer, og formgivning og materialevalg bør stille mindst mulige krav til vedligeholdelse og rengøring.

Udvalget vil gerne understrege betydningen af, at man kommer bort fra den betragtning, som anlægges af offentlige myndigheder vedrørende den rimelige udnyttelse af boligarealet, hvorefter en lejlighed først betragtes som overbefolket, når den bebos af mere end 2 personer pr. værelse. Et værelse til hver beboer må være et mindstekrav til boligen, såfremt muligheden for et rimeligt privatliv også i forhold til de nærmeste skal kunne opfyldes.

Udvalget peger på det ønskelige i, at der i så høj grad som muligt tilstræbes en vis fleksibilitet på boligens område, som kan muliggøre, at en familie kan skifte bolig uden at skulle forlade det miljø, som familien og ikke mindst børnene føler sig knyttet til. Flexibiliteten bør muliggøre ændring af lejlighedens størrelse med familiens forøgede eller formindskede behov, jfr. i denne sammenhæng betingelserne vedrørende boligstørrelse i forbindelse med adgangen til boligsikring.

Blandt en række projekter vedr. kollektive bebyggelser, som i den senere tid har været offentliggjort i dagspresse og fjernsyn har udvalget haft lejlighed til at stifte bekendtskab med et projekt udarbejdet af arkitekt Peter Rasmussen. Projektet, der bringes som bilag til betænkningen, er under hensyn til dets interesse for familier med mellemindkomster medtaget for at have et eksempel som udgangspunkt for udvalgets synspunkter vedr. mulighederne for gennem kollektive anlæg at udbygge de menneskelige relationer i boligmiljøet og at lette familiens og særlig kvindens tilværelse i hjemmet.

Projektet består af to striber rækkehus, der støder op til et fællesareal med fælleshus og børnehus. Til børnehuset benyttes en fabriks-hal-konstruktion, som man stadig kan udvide. Bolighederne er præfabrikeret i størst muligt omfang med vægge, der støbes på stedet. Gulvene er betonfliser med varmeslanger i stueetagen og asfalt eller parket på næste etage. Den mindste boligenhed er på 62 kvadratmeter, og kernefamilien kan siden få bygget til efter behov, ligesom den selv kan bestemme, hvor meget den vil ofre på ekstra udstyr, om den vil bibeholde de rå betonvægge og gulve eller beklæde dem med træ eller andre materialer. Meningen er, at hvert menneske skal have sit eget rum, og hver familie et mindre fællesrum samt solgård, altan og solterrasse udover de fælles anlæg. Kun ydermurene er bærende, og kun væggene omkring den faste kerne med toilet og bruser er faste. Alle andre vægge er flytbare, placeret i skinner i gulv og loft.

Foran bebyggelsen er fælles parkeringsplads og bag den ligger børnehuset med front mod omverdenen. Der er plads til 30 børn, flere end kollektivets egne, således at børnehuset bliver et kontakttled med det omkringliggende kvarter og forhindrer, at kollektivet bliver en ghetto. Mellem børnehuset og fælleshuset ligger et fælles anlæg med swimmingpool og soppes-basin. Fælleshuset indeholder storkøkken, fælles spisestue, fælles sauna, bibliotek, motionsrum, værksted, billard, musikrum osv. Der er overdækkede gange hele vejen rundt langs bebyggelsen, så man kan gå tørskoet og i læ overalt i byggeriet. Ønsker man et regulært storfamilieliv, kan hele gårdarealet overdækkes, så man kan gå direkte fra sin bolig ind i et fælleshjem - ligesom man kan fjerne alle vægge i bolighederne, så de blot bliver et stort rum.

Projektets baggrund er en gruppe på 16 familier, som har arbejdet sammen med det formål at forestå planlægning, gennemførelse og drift af et antal familiebøliger og i tilknytning hertil fællesanlæg i et omfang, som gruppen skønner det ønskeligt. På grund af familiernes forskellige økonomiske muligheder (skattepligtig indkomst fra ca. kr. 40.000 til ca. 90.000), varierede behov for boligareal og usikkerhed over for kollektivitetsgrader ønskes en udstrakt fleksibilitet i byggeriet.

Det er udvalgets opfattelse, at det omtalte projekt er et godt eksempel på den boligform, som i fremtiden i særlig grad bør støttes og fremmes, fordi den giver familierne en mulighed for et fællesskab, men på den anden side ikke tvinger nogen ind i det, som hellere vil leve en isoleret tilværelse efter mere traditionelt mønster.

Udvalget finder, at der til så godt som alle de ovenfor opregnede boligfunktioner (sove, spise, arbejde, fritid osv.) er behov for kollektive supplement.

En række funktioner må løses kollektivt, fordi behovene ellers ville bevirke en urimelig opsvulmning af kernefamiliens boligareal. Nogle funktioner vil det være rimeligt at knytte

person foruden et ekstra fællesrum, mindst et toilet uden for baderummet samt køkken og bad. Der må endvidere kræves god lydisolering, gode ventilationsmuligheder, god akustik og fremtidssikrede el-installationer, og formgivning og materialevalg bør stille mindst mulige krav til vedligeholdelse og rengøring.

Udvalget vil gerne understrege betydningen af, at man kommer bort fra den betragtning, som anlægges af offentlige myndigheder vedrørende den rimelige udnyttelse af boligarealet, hvorefter en lejlighed først betragtes som overbefolket, når den bebos af mere end 2 personer pr. værelse. Et værelse til hver beboer må være et mindstekrav til boligen, såfremt muligheden for et rimeligt privatliv også i forhold til de nærmeste skal kunne opfyldes.

Udvalget peger på det ønskelige i, at der i så høj grad som muligt tilstræbes en vis fleksibilitet på boligens område, som kan muliggøre, at en familie kan skifte bolig uden at skulle forlade det miljø, som familien og ikke mindst børnene føler sig knyttet til. Flexibiliteten bør muliggøre ændring af lejlighedens størrelse med familiens forøgede eller formindskede behov, jfr. i denne sammenhæng betingelserne vedrørende boligstørrelse i forbindelse med adgangen til boligsikring.

Blandt en række projekter vedr. kollektive bebyggelser, som i den senere tid har været offentliggjort i dagspresse og fjernsyn har udvalget haft lejlighed til at stifte bekendtskab med et projekt udarbejdet af arkitekt Peter Rasmussen. Projektet, der bringes som bilag til betænkningen, er under hensyn til dets interesse for familier med mellemindkomster medtaget for at have et eksempel som udgangspunkt for udvalgets synspunkter vedr. mulighederne for gennem kollektive anlæg at udbygge de menneskelige relationer i boligmiljøet og at lette familiens og særlig kvindens tilværelse i hjemmet.

Projektet består af to striber rækkehus, der støder op til et fællesareal med fælleshus og børnehus. Til børnehuset benyttes en fabriks-hal-konstruktion, som man stadig kan udvide. Bolighederne er præfabrikeret i størst muligt omfang med vægge, der støbes på stedet. Gulvene er betonfliser med varmeslanger i stueetagen og asfalt eller parket på næste etage. Den mindste boligenhed er på 62 kvadratmeter, og kernefamilien kan siden få bygget til efter behov, ligesom den selv kan bestemme, hvor meget den vil ofre på ekstra udstyr, om den

vil bibeholde de rå betonvægge og gulve eller beklæde dem med træ eller andre materialer. Meningen er, at hvert menneske skal have sit eget rum, og hver familie et mindre fællesrum samt solgård, altan og solterrasse udover de fælles anlæg. Kun ydermurene er bærende, og kun væggene omkring den faste kerne med toilet og bruser er faste. Alle andre vægge er flytbare, placeret i skinner i gulv og loft.

Foran bebyggelsen er fælles parkeringsplads og bag den ligger børnehuset med front mod omverdenen. Der er plads til 30 børn, flere end kollektivets egne, således at børnehuset bliver et kontakttled med det omkringliggende kvarter og forhindrer, at kollektivet bliver en ghetto. Mellem børnehuset og fælleshuset ligger et fælles anlæg med swimmingpool og soppes-basin. Fælleshuset indeholder storkøkken, fælles spisestue, fælles sauna, bibliotek, motionsrum, værksted, billard, musikrum osv. Der er overdækkede gange hele vejen rundt langs bebyggelsen, så man kan gå tørskoet og i læ overalt i byggeriet. Ønsker man et regulært storfamilieliv, kan hele gårdarealet overdækkes, så man kan gå direkte fra sin bolig ind i et fælleshjem - ligesom man kan fjerne alle vægge i bolighederne, så de blot bliver et stort rum.

Projektets baggrund er en gruppe på 16 familier, som har arbejdet sammen med det formål at forestå planlægning, gennemførelse og drift af et antal familiebøliger og i tilknytning hertil fællesanlæg i et omfang, som gruppen skønner det ønskeligt. På grund af familiernes forskellige økonomiske muligheder (skattepligtig indkomst fra ca. kr. 40.000 til ca. 90.000), varierede behov for boligareal og usikkerhed over for kollektivitetsgrader ønskes en udstrakt fleksibilitet i byggeriet.

Det er udvalgets opfattelse, at det omtalte projekt er et godt eksempel på den boligform, som i fremtiden i særlig grad bør støttes og fremmes, fordi den giver familierne en mulighed for et fællesskab, men på den anden side ikke tvinger nogen ind i det, som hellere vil leve en isoleret tilværelse efter mere traditionelt mønster.

Udvalget finder, at der til så godt som alle de ovenfor opregnede boligfunktioner (sove, spise, arbejde, fritid osv.) er behov for kollektive supplement.

En række funktioner må løses kollektivt, fordi behovene ellers ville bevirke en urimelig opsvulmning af kernefamiliens boligareal. Nogle funktioner vil det være rimeligt at knytte

snævert til hjemmet, for eksempel badstuer, mens andre kræver større beboerdeltagelse såsom for eksempel svømmehaller.

Der må også ske en udvikling af den snævre kollektive boligservice for eksempel med hensyn til børneomsorg, indkøb af levnedsmidler, vask, vareindlevering og kommunikation.

Føreløbig ønsker de fleste egne forbrugsgoder i egen lejlighed, og kollektivet virker på mange ret afskrækkende. Imidlertid bruges alt for megen tid og for mange penge på ting, som med færre anstrengelser og mindre udgifter kunne være anskaffet som kollektive goder med lige så stort eller måske større individuelt udbytte. Måske er det sådan, at hvis blot folk får tilstrækkelig oplysning om, hvilke muligheder man faktisk kan få til rådighed, vil de være interesseret i at slutte sig til de kollektive foranstaltninger.

Børnene skal have lejlighed til at komme i forbindelse med de voksnes aktiviteter uden for boligen, og der må være lokalemæssige muligheder for, at beboerne kan dyrke kulturelle interesser. Ligepladser må give adgang til skabende virksomhed. Trafikbeskyttelse må tilrettelægges for børnenes færden. En vis adgang til natur og frisk luft er nødvendig. Særlige lokaler må give mulighed for støjende aktiviteter. For de unge må der være adgang til klubber, sportspladser og andre kollektive foranstaltninger, helst således at der er lige adgang for unge fra by- og landområder.

De nævnte faciliteter bør stå til rådighed for at imødekomme alle aldersgruppers ønske om adgang til fælles virksomhed. Samkvekslokaler kan på forskellig tid benyttes af forskellige aldersgrupper. Ved planlægning af nyt byggeri bør der være upretentiøse, ikke funktionsbundne lokaler, hvis anvendelse senere kan afgøres efter beboernes egne ønsker og aftaler. Ved koncentration af bebyggelse bør der tilvejebringes mulighed for bedre udnyttelse af det omgivende terræn til fritidsområder for både børn og voksne.

Med hensyn til byplanlægning må det anses for ønskeligt, at der findes visse erhvervsvirksomheder i tilknytning til nye udbygningsområder, hvorved undgås for stærkt præget af soveby, og hvorved børnene får mulighed for at blive fortrolige med de voksnes arbejdsudfoldelse, samt at erhvervsvirksomheder placeres i de områder, hvor de beskæftigede bor, mens på den anden side placeringen af industrivirksomheder ikke bør have den virkning, at arbej-

derne i området herved fastholdes i et ukvalificeret og mindre godt betalt arbejde

Sanering af centrale bykvarterer bør tilstræbe bevarelsen af et vist boligmiljø. Citydannelse bør ikke medføre, at den indre by er uddød uden for arbejdstiden.

Kravene til boligens funktioner på landet er i princippet de samme som i byerne. Dog vil for eksempel behovet for opbevaringsmuligheder af levnedsmidler ofte være større på grund af egen produktion. Særproblemer opstår især på grund af de store afstande, som virker isolerende. På kollektiv basis bør der gives mulighed for fritidsfællesskab – for børnene eventuelt i forbindelse med skolegangen. Der bør være kollektive spisemuligheder som cafeteriaer, der kan betyde en væsentlig aflastning af forældre, der i stigende grad har beskæftigelse i bedriften eller uden for hjemmet. Man må være opmærksom på, at også børnene på landet har et pædagogisk behov for samkvem med andre børn, også inden de kommer i skolealderen.

Det stigende antal fritidsboliger hænger sammen med ønsket om et enfamiliehus, der kan være vanskeligt at realisere for eksempel på grund af kravet om kort afstand mellem arbejde og bolig. Fritidshuse kan sammen med

bylejligheder ofte være en væsentlig billigere løsning end et helårsenfamiliehus

Sommerboligen er nu ved at blive fritidsbolig for hele året med deraf følgende stigende krav til udstyr og komfort m.v. hvorved den billige løsning dog bliver en illusion. Den stærkt ensrettede arbejdstid betyder en dårlig udnyttelse af kommunikationsmidlerne, men en større spredning af arbejdstid og fritid vil kollideres med det stærke ønske om, at samtlige familiedømmer har fritid samtidig. En god udbygning af de offentlige kommunikationsmidler vil i nogen grad kunne formindske dette problem.

For kvindens stilling i familiemiljøet er det af afgørende betydning, at alle familiemedlemmer gennem opdragelse og påvirkning i skole og fra anden side får den indstilling, at hele familien som en naturlig ting deltager i alle hjemmets funktioner. De forskellige kollektive faciliteter vil betyde en væsentlig lettelse i husarbejdet. Det samme vil en omhyggelig fremtidsvendt planlægning af boligens indretning og udstyr. Endelig vil gode indkøbsmuligheder nær hjemmet på tider, der tilgodeser familiernes behov, være en væsentlig hjælp såvel for en husmoder som for en kvinde med udearbejde.